

Warsztat doradcy metodycznego przyrody

**Agnieszka Kozłowska-Rajewicz
Halina Kostecka-Bernacka**

Konferencja naukowo-metodyczna „Nauczanie przyrody a standardy wymagań egzaminacyjnych”, Polanica Zdrój, 27-28 marca 2000 r.

Sesja warsztatowa „Dostosowywanie wymagań szkolnych wynikających ze standardów egzaminacyjnych do możliwości uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”

Moderatorzy: Agnieszka Kozłowska-Rajewicz, Halina Kostecka-Bernacka
Zespół: Elżbieta Buchcic, Marianna Dobrosz, Tadeusz Domański, Mirosława Fandrejewicz, Ryszard Maciej Janiuk, Anna Jońska-Choinka, Ewa Podlesińska, Arleta Poręba-Konopczyńska, Martyna Różalska, Jolanta Szumska, Krystyna Żelich

Relacja z warsztatu

Głównym celem pracy w zespole IV było zaproponowanie charakterystyki warsztatu pracy doradcy metodycznego. Zgodziliśmy się, że na warsztat ten składają się: wiedza, umiejętności i narzędzia (materiały, wyposażenie, miejsce (stanowisko) pracy, fundusze) doradcy metodycznego.

Scharakteryzowanie warsztatu pracy wymaga wcześniejszego scharakteryzowania stanowiska doradcy, jego zadań – znając zadania, można zastanawiać się jakiego rodzaju wiedza, umiejętności i narzędzia są potrzebne do ich wykonania. Studiując aktualne i poprzednie dokumenty MEN dotyczące doradztwa można odnieść wrażenie, że zadania doradcy nie zmieniają się – określane są przez takie same lub podobne sformułowania i określenia. Jednak tak jak w przypadku innych zawodów, mimo podobnie brzmiących określeń, treść pracy zmienia się zasadniczo, ponieważ zmienia się otaczająca na s rzeczywistość, pojawiają się nowe media, nowe techniki, nowe narzędzia, nowe możliwości, a także standardy oczekiwań – i pod tymi samymi słowami kryją się nowe treści (znaczenia).

Materiałem wyjściowym do pracy były: obowiązujące aktualnie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 zawierające spis zadań placówek doskonalenia nauczycieli – w rozporządzeniu tym przyporządkowuje się doradcy „prowadzenie bezpośrednich form pomocy, doskonalenia i doradztwa dla nauczycieli i wychowawców, w szczególności dla rozpoczynających pracę”, oraz informacje na temat strategii i zamierzeń Ministerstwa Edukacji Narodowej w obszarze doradztwa metodycznego, przedstawione na konferencji przez reprezentującą DDN MEN Ewę Arciszewską.

Z zadań określonych w rozporządzeniu można wyprowadzić umiejętności i wiedzę przydatną w pracy doradcy metodycznego przyrody. Z kolei zamierzenia MEN, mówiące o innym niż dotychczas „umocowaniu”, tj. finansowaniu i miejscu pracy doradców, pomogły określić nowe cechy warsztatu doradcy metodycznego, przydatne w nowej, zmienionej rzeczywistości zreformowanej szkoły. Podstawowe cechy tej nowej rzeczywistości to: większa swoboda w zarządzaniu szkołami, zdefiniowane i powiązane z wysokością pensji stopnie awansu zawodowego, większe możliwości oddziaływania na finansowanie szkoły poprzez np. oddziaływanie na władze samorządowe, duża swoboda wyboru programu i metod nauczania, wreszcie samo nagromadzenie zmian (organizacyjnych, programowych, dydaktycznych). Zmieniona rzeczywistość szkolna, trudna nie tylko dla nauczycieli początkujących, ale także tych doświadczonych, z długoletnim stażem, sprawia, że doradca metodyczny staje się osobą wystawioną „na linię ognia” – pierwszym i często podstawowym źródłem informacji o możliwościach rozwiązania pojawiających się problemów, także pierwszą osobą do której kierowane są krytyczne uwagi i żale związane z konkretnymi, niedobrymi rozwiązaniami zastosowanymi w konkretnej szkole. W sytuacji, gdzie nad ostatecznym kształtem i formą zmian, nowych przepisów, zaleceń, standardów wciąż trwa dyskusja jest to rola szczególnie odpowiedzialna, trudna, wymagająca ustawicznego kształcenia, doskonalenia, czytania prasy, bywania na konferencjach, sympozjach, zjazdach. Jest to rola wymagająca umiejętności poprawnego interpretowania licznych nowych dokumentów prawnych oraz – samodzielnego podejmowania decyzji..

Drugi z celów warsztatów – propozycja ramowego kursu, lub fragmentu kursu, który dotyczyłby warsztatu doradcy metodycznego czy – w wersji dla nauczycieli – roli doradcy metodycznego – jest pochodną wypracowanej podczas warsztatu sylwetki doradcy metodycznego. Łatwo zauważyć, że ze względu na nacisk podczas szkoleń na nowe elementy doradztwa, kurs ten jest bardzo uniwersalny, aspekty przyrodnicze zajmują tylko niewielką część kursu, większość zaś elementów dotyczy doradztwa w ogóle, można je więc proponować także doradcom metodycznym innej niż przyroda specjalności.

Zadania doradcy metodycznego przyrody

Zadania doradcy metodycznego przyrody zostały określone na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 zawierającego spis zadań placówek doskonalenia nauczycieli. Wśród wymienianych zadań nie określano, w jakim stopniu dotyczą one doradców, choć podkreślono, że do zadań doradców należy „prowadzenie bezpośrednich form pomocy, doskonalenia i doradztwa dla nauczycieli i wychowawców, w szczególności dla rozpoczynających pracę”. Posiłkując się doświadczeniem uczestników warsztatów, wśród których byli doradcy metodyczni, pracownicy naukowcy oraz zarządzający ośrodkami doradczymi, a także informacjami na temat planowanych zmian finansowania placówek doradczych, określono potencjalne zadania doradcy metodycznego przyrody. Są one następujące:

1. Planowanie, ewaluacja własnej pracy i wykorzystanie wyników uzyskanych z ewaluacji w celu modyfikacji planu pracy („refleksyjny praktyk”).
2. Monitorowanie potrzeb nauczycieli.
3. Wspieranie nauczyciela w jego rozwoju zawodowym, szczególnie nauczyciela o krótkim stażu pracy.
4. Pomoc w planowaniu rozwoju zawodowego nauczyciela.
5. Informowanie nauczycieli o ofercie różnorodnych form kształcenia i doskonalenia.
6. Organizowanie małych form doskonalenia z własnymi nauczycielami.
7. Upowszechnianie osiągnięć nauczycieli.
8. Stwarzanie możliwości wymiany doświadczeń.
9. Upowszechnianie aktualnych informacji o reformie.
10. Współpraca z innymi doradcami i organizowanie, przygotowywanie wspólnych przedsięwzięć.
11. Udostępnianie własnego dorobku.
12. Samodokształcanie.
13. Zdobywanie i gromadzenie informacji o organizacjach i fundacjach mogących wesprzeć inicjatywę nauczyciela.
14. Organizowanie własnego stanowiska pracy.

Warto podkreślić, że planowane zmiany zdejmują z doradcy obowiązek oceniania pracy nauczycieli, co powinno znacznie poprawić funkcję wspierającą doradcy, który przez niektórych nauczycieli mylony jest z wizytatorem. Funkcje wspierające doradcy skupiają się wokół dostarczania nauczycielowi informacji – zarówno merytorycznych, jak i metodycznych oraz organizacyjnych. – a także organizowaniu różnych form *wymiany informacji* – zarówno pomiędzy nauczycielami, jak i innymi doradcami. Oczywiście, dostarczanie informacji jest możliwe tylko pod warunkiem, że się te informacje posiada lub – co dziś jest coraz bardziej znaczące – wie się gdzie te informacje zdobyć. Umiejętność wyszukiwania informacji i przygotowywania własnej bazy danych przydatnych adresów, telefonów i kontaktów to tylko jedna z wielu umiejętności potrzebnych doradcy w pracy w nowej szkole. Zanim jednak przejdziemy do opisu oczekiwanych wiedzy i umiejętności doradcy, warto zwrócić uwagę na fakt, że część zadań doradcy skierowanych jest na nauczyciela, a część – na własny rozwój zawodowy, szkolenia, konferencje, czytanie, spotkania z ludźmi. Zadania te mogłyby się wydawać mniej ważne od tych, które są bezpośrednio skierowane na nauczyciela, ale jest oczywiste, że bez nich zadania wobec nauczycielka nie mogą być wykonane. Doradca który nie jeździ na konferencje i nie czyta nowości bo nie mam na nie pieniędzy w krótkim czasie utraci zdolność doradzania, ponieważ nie będzie posiadał bieżących informacji. W czasie, kiedy szkoła i szkolnictwo podlega tak gwałtownym, radykalnym i ciągłym zmianom dostęp do informacji i umiejętność

przekazania tej informacji dalej stają się kluczowe dla działalności doradcy metodycznego.

Wykonywanie wymienionych zadań wymaga posiadania odpowiedniej wiedzy i umiejętności – i wydaje się że właśnie w tym obszarze pojawia się najwięcej nowości.

Wiedza i umiejętności nauczyciela doradcy

w obszarach:

1. Organizacja i zarządzanie:

- znajomość prawa oświatowego
- umiejętność „czytania” dokumentów prawnych – ustaw i rozporządzeń
- znajomość organizacji procesu pedagogicznego (dydaktyczno-wychowawczego).
- wiedza i umiejętności z zakresu PR (public relations)
- wiedza i umiejętności z zakresu marketingu (promocji)
- wiedza o sposobach oddziaływania na władze samorządowe (lobbing, grupy nacisku)
- wiedza o procedurach zapewniania jakości kształcenia
- umiejętność wykorzystania różnych narzędzi, np. komputera, do automatyzowania i usprawnienia swojej pracy
- umiejętność organizacji pracy, ustalania priorytetów własnych działań

2. Psychologia i pedagogika:

- wiedza i umiejętności z zakresu pracy z dorosłymi
- umiejętność pracy z grupą
- wiedza z zakresu psychologii zmiany edukacyjnej
- umiejętność komunikowania
- sztuka motywowania, w tym do własnego rozwoju
- wiedza i umiejętności z zakresu diagnozowania potrzeb ucznia i nauczyciela

3. Przyroda (obszar merytoryczno-dydaktyczny):

- bieżąca znajomość aktualnej literatury fachowej, zarówno dotyczącej przedmiotu przyroda, jak i metodycznej
- znajomość oferty różnych form doskonalenia nauczycieli, znajomość kadry prowadzącej poszczególne kursy
- umiejętność posługiwania się nowymi mediami (intern et, projekcje komputerowe, projekcje wideo, DVD itp.)
- umiejętność publikowania osiągnięć naukowo-dydaktycznych.

Wymieniona lista wiedzy i umiejętności może przerażać doradców kandydatów na doradców. Rzeczywiście trudno wyobrazić sobie kogoś, kto jest tak wszechstronnie wykształcony i posiada tak wiele nowych umiejętności. Taki doradca doskonały prawdopodobnie nie istnieje i być może nigdy nie pojawi się w polskiej szkole – ale być może pojawi się doradca, który posiada niektóre z wymienionych umiejętności. Zakres przedstawionych umiejętności pokazuje, jakie są potencjalne możliwości oddziaływania doradcy. Warto też zauważyć, że w kilku punktach zrezygnowano z wpisywania: wiedza i umiejętności, poprzestając tylko na wiedzy. Doradca, który jest sprawnym politykiem i potrafi zorganizować skuteczną grupę lobbingową wpływającą na decyzje władz samorządowych oczywiście może się zdarzyć, ale pewnie takie umiejętności wśród doradców nie będą powszechne. Natomiast wiedza o tym, że to nie MEN decyduje o przyznaniu lub nie przyznaniu pieniędzy na zakup globusa czy nagrody za osiągnięcia dydaktyczne oraz że istnieją pewne techniki i formy oddziaływania na decydentów może okazać się bardzo cenna. Wydaje się, że pewne działania w szkołach nie pojawiają się tylko dlatego, że środowisko nauczycielskie nie jest przyzwyczajone do myślenia o swojej pracy w kategoriach rynkowych – i do stosowania współczesnych instrumentów ekonomicznych do poprawiania jakości swojej pracy i osiągania lepszych efektów pracy. Pojawienie się nowych możliwości wiąże się z pewnym kosztem – utraty bezpieczeństwa – i jest to jedna z przyczyn frustracji środowiska nauczycielskiego i niechęci do zmian. Dobrze byłoby, gdyby doradca miał pewną wiedzę z zakresu psychologii zmiany, ale już umiejętności w tym zakresie nie są niezbędne do pracy, wystarczy żeby znał fachowca w tej dziedzinie i zaproponował nauczycielom spotkanie z taką osobą. Uwaga ta dotyczy nieomal wszystkich punktów w bloku „Wiedza i umiejętności doradcy”. Wynika z niej, że doradca ma być przede wszystkim menadżerem, organizatorem, stymulatorem. Nie musi sam wszystkiego umieć, ale powinien orientować się co do potrzeb swoich podopiecznych, następnie powinien znaleźć osoby, które potrafią na potrzeby odpowiedzieć, czyli powinien znać specjalistów, fachowców w bardzo różnych dziedzinach oraz – co ważne – powinien potrafić nakłonić tych ludzi do pracy z nauczycielami. Umiejętności przekonywania, motywowania, ustalania stawek, organizowania stają się bardzo potrzebne współczesnemu doradcy, w tym doradcy przyrody.

Aby zdobywać wiedzę i umiejętności potrzebne do realizacji zadań doradcy, trzeba mieć odpowiednie warunki. Ośrodek metodyczny który nie posiada sprawnego wideo nie daje doradcy wielkiego pola do popisu. Oczywiście jest, że stanowisko pracy doradcy wymaga określonych pieniędzy – kwestia sporna jest jakiego rzędu nakłady są konieczne dla wykonywania zadań doradczych.

NARZĘDZIA – czyli: Czego potrzebuje doradca do pracy?

Baza do własnej pracy dydaktycznej	Baza dydaktyczna doradcy	Dostęp do informacji	Fundusze
<ul style="list-style-type: none"> ■ pracownia ■ wyposażenie w środki dydaktyczne ■ wyposażenie w literaturę przedmiotowo-metodyczną ■ opracowana ścieżka dydaktyczna 	<ul style="list-style-type: none"> ■ miejsce spotkań doradców i nauczycieli w rejonie ■ sprzęt audiowizualny do zajęć ■ komputer ■ baza danych o nauczycielach z rejonu ■ ksero ■ materiały biurowe (papier, mazaki itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Internet ■ aktualna literatura i czasopisma ■ udział w spotkaniach doradców rejonu ■ udział w doskonaleniu psychologicznym, pedagogicznym, organizacja i zarządzanie ■ wymiana doświadczeń z doradcami przyrody 	<ul style="list-style-type: none"> ■ na własne doskonalenie ■ na rozpowszechnianie materiałów ■ na wyposażenie bazy ■ na koordynowanie wspólnych przedsięwzięć ■ na organizowanie form doskonalenia

Wydaje się, że ten skrótowy opis stanowiska pracy doradcy nie wymaga szerszego komentarza. Podstawą pracy doradcy, co było wspomniane, jest dostęp do informacji. Taki stały dostęp do świeżych aktualnych informacji zapewnia Internet. Dziś oferta edukacyjna w polskiej sieci nie jest szczególnie rozbudowana, szkoły różnego szczebla dopiero tworzą swoje strony www, nie istnieje jeszcze centralna baza danych środków dydaktycznych, badań oświatowych, wyników ankiet. Namiastka takiej centralnej informacyjnej strony internetowej jest strona domowa |M|EN, czytelna, i często uaktualniana. Wydaje się jednak, że zapotrzebowanie na informacje środowiska nauczycielskiego jest tak ogromne, że strona MEN nie jest w stanie go zaspokoić. Z pewnością w najbliższym czasie pojawia się edukacyjne strony firm, ośrodków, osób prywatnych związanych z oświatą, które uzupełniają ofertę MEN.

Oprócz swobodnego dostępu do internetu, doradca powinien mieć jakiś lokal, gdzie mógłby organizować spotkania z nauczycielami, innymi doradcami, pracownikami uniwersytetów i innymi osobami zaangażowanymi w proces doskonalenia nauczycieli. Powinien mieć dostęp do nowoczesnych środków audiowizualnych, stały dostęp do komputera z drukarką, i tyle papieru mazaków i przyborów biurowych, ile tego wymaga sytuacja. Nie wymaga to wielkich nakładów finansowych – jakichś jednak wymaga, i można od razu powiedzieć, że bez nich praca doradcy będzie fikcją.

Propozycja programu kursu pt. „Rola doradcy metodycznego przyrody” 2 h

Jest to kilkugodzinny kurs, którego celem jest poinformowanie nauczycieli, czego mogą oczekiwać od doradcy metodycznego. Forma takiego spotkania może być dowolna – może to być wykład, spotkanie z, dyskusja panelowa. Podczas spotkania powinny być przedstawione te zadania doradcy metodycznego, które skierowane są na nauczycieli. Są to następujące zadania:

1. Wspieranie nauczyciela w jego rozwoju zawodowym, szczególnie nauczyciela o krótkim stażu pracy
2. Pomoc w planowaniu rozwoju zawodowego nauczyciela
3. Informowanie nauczycieli o ofercie różnorodnych form kształcenia i doskonalenia
4. Organizowanie małych form doskonalenia z własnymi nauczycielami
5. Upowszechnianie osiągnięć nauczycieli
6. Stwarzanie możliwości wymiany doświadczeń
7. Upowszechnianie aktualnych informacji o reformie
8. Udostępnianie własnego dorobku
9. Zdobywanie i gromadzenie informacji o organizacjach i fundacjach mogących wesprzeć inicjatywę nauczyciela

Propozycja programu kursu dla doradców metodycznych przyrody 40 h

Z opisanego warsztatu doradcy metodycznego można też wyprowadzić dłuższy kurs, przeznaczony właśnie dla doradców metodycznych, wspierający ich w nowych umiejętnościach i nowych obszarach wiedzy, przydatnych w pracy doradcy. W ramach takiego kursu można przewidzieć następujące tematy:

1. Filozofia przyrody (w tym integracja wiedzy przyrodniczej z problematyką wychowawczą). (5 godz.)
2. Psychologia i pedagogika pracy z dorosłymi. (5 godz.)
3. Organizacja i zarządzanie (w tym metody i techniki pracy doradcy). (10 godz.)
4. Dydaktyka przyrody. (5 godz.)
5. Analiza programów przyrody wraz z obudową dydaktyczną. (5 godz.)
6. Wykorzystanie multimediów w nauczaniu przyrody. (4 godz.)
7. Ścieżki edukacyjne w nauczaniu przyrody. (4 godz.)
8. Zadania doradcy metodycznego przyrody. (2 godz.)

Program obu kursów – i dla doradców, i dla nauczycieli pokazuje, że podstawa rozwoju zarówno nauczyciela i jak i nauczyciela doradcy jest samokształcenie, samodzielne zdobywanie wiedzy. Kurs ma jedynie pomóc okre-

ślić szczegółowe ramy takiego kształcenia, wskazać kluczowe zagadnienia, źródła informacji na ich temat, ich znaczenie w przykładowych sytuacjach zawodowych. 40-godzinny kurs nie da umiejętności organizacji i zarządzania, lobbingu, PR – ktoś kto potrzebuje rzetelnej podstawy w tym obszarze wiedzy powinien skorzystać z ofert uczelni ekonomicznych, oferujących 1-roczone lub 2-letnie studia na ten temat. Swobodne posługiwanie się komputerem to nie jest umiejętność, której można nauczyć się na kursie – można ją zdobyć stosując techniki komputerowe w swojej codziennej pracy. Nakłady czasowe i finansowe, potrzebne do wykszolenia w zakresie technik komputerowych (nie informatyki!), zarządzania czy PR, wydają się ogromne, ale zdobyte umiejętności tak znacząco poprawiają efektywność pracy, że warto w nie inwestować. Zdobywanie prawa jazdy też wymaga kosztów i czasu, nikt jednak nie podważa opłacalności nabywania umiejętności i prawa jeżdżenia samochodem.

Podsumowanie

Przedstawiona sylwetka doradcy metodycznego przyrody akcentuje pewne uniwersalne umiejętności, pozostające raczej w obszarze ekonomii, zarządzania, psychologii niż przyrody. Jest to znak czasów, w których najcenniejszym towarem staje się informacja, a najcenniejszą umiejętnością – zdobywanie, przechowywanie, dystrybucja informacji. Rynek wkrada się do wszystkich dziedzin naszego życia, także do szkoły, i aby stawić temu czoło potrzebni są fachowcy, wyposażeni w nowoczesne umysły, otwarte na zmiany, chłonne i odważne. Współczesny doradca to menadżer, organizator, poszukiwacz, komunikatywny i stymulujący przyjaciel nauczyciela, źródło informacji i siły. Przewodnik po meandrach zmieniającej się rzeczywistości szkolnej.